

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 6 Sayı: 26 Volume: 6 Issue: 26

Bahar 2013 Spring 2013

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

ŞUARA TEZKİRELERİNE GÖRE SELANIKLI DİVAN ŞAİRLERİ SALONICA ACCORDING TO ŞUARA TEZKİRES

Nurgül ÖZCAN*

Öz

Balkan coğrafyası, Osmanlı Devleti'ndeki önemli kültür ve sanat merkezlerinin başında gelir. Osmanlı Devleti, bu toprakların gelişmesine özel önem vermiş, bölgenin siyaset ve kültür merkezi olması için her türlü yatırımı yapmıştır. Türk milletinin Balkanlara yerleşmesi V.yüzyılın başlarına rastlar. 14.yüzyıldan itibaren gerçekleşen fetihlerle birlikte bölgeye 'Rumeli' denilmeye başlanır. Siyasi fetihlerin yanında, tasavvuf büyüklerinin de bölgeye yerleşerek irşat faaliyetlerinde bulunmasıyla Balkanlar, kısa zamanda Osmanlı Devleti için önemli bir merkez haline gelir.

Üsküp, Prizren, Priştine, Bosna, Yenişehir Fenar, Selanik gibi pek çok şehir, kültür ocağı olarak sayısız şaire ev sahipliği yapmıştır. Şuara tezkirelerinde çok sayıda Rumelili şair kayıtlıdır. Klasik Türk edebiyatında Balkan sahasında gelişen edebiyatın yeri ve önemi büyüktür. Osmanlı Devleti'nin diğer bölgelerinde yetişen şairlere göre genellikle daha dışa dönük ve daha gerçekçi bir şiir anlayışını benimseyen Rumeli şairlerinin Klasik Türk şiirine ciddi katkıları olmuştur.

Balkan tarihinde ciddi bir yere sahip olan Selanik, hem Hıristiyanlık hem Yahudilik hem de Osmanlı tarihi açısından özel bir yere sahiptir. Farklı kültürlerin bir arada yaşaması ile zengin bir kültür mozağine ev sahipliği yapan şehirde, Osmanlı hâkimiyeti boyunca, Türk tarihinin seyrine ışık tutmuş, sayısız siyaset adamı, devlet memuru, mutasavvıf, aydın ve şair yetişmiştir.

Bu makalede, Selanik şehrinin tarihi- kültürel önemi üzerinde durulacak; daha sonra da şuara tezkireleri ışığında bu şehirde doğan divan şairleri hakkında genel bilgi verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Rumeli, Selanik, Şuara Tezkiresi, Divan Şiiri.

Abstract

The Balkans were leading as one of the most important cultural and art centers in the Ottoman Empire. The Ottoman Empire gave special importance in the development of this region and made every investment in order to make it the political and cultural center. The settlement of the Turkish nation here happened in the early 5th century. With the conquests after the 14th century the region started to be called Rumelia. As well as political conquests, with the settlement and guidance activities of the religious mystics the region soon became an important center.

Many cities like Üsküp, Prizren, Priştine, Bosnia, Yenişehir Fenar, Salonica hosted innumerable poets as a cultural center. Many poets from Rumelia are stated

* Yrd. Doç. Dr., Fatih Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, 34500, Büyükçekmece / İstanbul.

in Şuara Tezkire(s). The place and importance of literature developed in the Balkans is huge in Classical Turkish Literature. Poets from Rumelia who appreciated a more extrovert and realistic poetry understanding than the other poets from other parts of the Ottoman Empire immensely contributed to Classical Turkish Poetry.

Having a critical place in the Balkan history, Salonica also has a special place in terms of not only in the history of Christianity and Judaism but also Islam. In the city which hosted a cultural mosaic with different cultures living together, innumerable political figures, state officials, religious mystics, intellectuals and poets who shed light to Turkish history were raised during the Ottoman reign.

In this paper, the historical and cultural importance of Salonica will be touched upon and then general information about divan poets born in this city will be given in the light of şuara tezkires.

Keywords: Rumelia, Salonica, Şuara Tezkire(s), Divan Poetry.

GİRİŞ

Balkan coğrafyası, Osmanlı Devleti'ndeki önemli kültür ve sanat merkezlerinin başında gelir. Balkanlarda, Türk tarihinin seyrine ışık tutmuş, sayısız siyaset adamı, devlet memuru, mutasavvıf, aydın ve şair yetişmiştir. Osmanlı Devleti, bu toprakların gelişmesine özel önem vermiş, bölgenin siyaset ve kültür merkezi olması için her türlü yatırımı yapmıştır.

Türk milletinin Balkanlara yerleşmesi, Atilla'nın bölgenin büyük bir bölümünü ele geçirmesi zamanına- V.yüzyılın başlarına- rastlar. "XI. ve XII. yüzyılda ise Peçenek, Kuman ve Uz Türkleri Balkanlara gelip yerleşir. XIII. yüzyıl ortalarında da muhtemelen Moğol istilasından kaçan Sarı Saltuk ile sonradan onun adıyla anılan Türkmen aşireti Balkanlar'a geçer ve Dobruca dolaylarında ilk Müslüman Türk topluluğunu meydana getirilir." (İsen, 1997: 512) "I. Murad'ın Bizans ve Haçlılara karşı Trakya'daki fetihleri korumak ve İstanbul doğrultusunda yeni fetihler yapmak için Mart 1366'da Rumeli'ye geçmesiyle Balkanlarda birçok yer fethedilmiştir." (İnalçık, 2010: 84) 14.yüzyıldan itibaren gerçekleşen fetihlerle birlikte bölgeye 'Rumeli' denilmeye başlanır. Siyasi fetihlerin yanında, tasavvuf büyüklerinin de bölgeye yerleşerek irşat faaliyetlerinde bulunmasıyla Balkanlar, kısa zamanda Osmanlı Devleti için önemli bir merkez haline gelir. Saraybosna, Prizren, Priştine, Belgrad, Vardar Yenicesi, Üsküp, Sofya, Girit, Mora, Manastır, Yenişehir Fenar, Serez, Yanya, Selanik vb. pek çok şehir Osmanlı Devleti'nden ayrılıncaya kadar önemli faaliyetlere sahne olur. 16.yüzyıl tezkire müelliflerinden Âşık Çelebi, "Prizren şair menbaı ve Yenice Fârisî ocağı ve Priştine kâtip yatağıdır." (Kılıç, 2010: 904) diyerek, Balkanların kültürel açıdan ne kadar gelişmiş olduğuna vurgu yapar.

Klasik Türk edebiyatında Balkan sahasında gelişen edebiyatın yeri ve önemi büyüktür. Osmanlı Devleti'nin diğer bölgelerindeki şairlere göre genellikle daha dışa dönük ve daha gerçekçi bir şiir anlayışını benimseyen Rumeli şairlerinin Klasik Türk şiirine önemli katkıları olmuştur. Bu katkılar; "Rumeli coğrafyasını işleme, şehrengîz türünü icat etme, hece vezniyle şiir yazmayı başlatma ile gerçek sevgili ve âşık tiplerini ele alma" (Çeltik, 2009: 31-51) şeklinde özetlenebilir. Rumeli şairlerinin şiirlerinde öne çıkan özelliklerin başında "Samimilik, kuvvetli ilham, laubalilik, gurur ve istiğna, mahallî renklere itina..." (Köprülü, 1988: 554) gelir. Bu bağlamda Rumeli'deki kültür merkezleri, buralarda yetişen şairler ve şiir anlayışları üzerinde detaylı çalışmalar yapılması gerekmektedir.

Çalışmamızda ilk olarak Türk tarihinde hem siyasi hem de kültürel faaliyetler açısından renkli hadiseler sahne olmuş, Balkanların önemli merkezlerinden biri olan Selanik şehrinin önemi anlatılacak; daha sonra da şuara tezkireleri ışığında bu şehirde doğan divan şairleri hakkında genel bilgi verilecektir. Bu bölümler:

- A. Bir Kültür Merkezi Olarak Selanik
- B. Şuara Tezkirelerine göre Selanikli Şairler

Olmak üzere iki ana başlıkta ele alınacaktır. Şair biyografilerinin yanında, sanatlarına örnek olması açısından şiirlerinden kısa örnekler verilecek, her maddenin sonunda şairin hangi tezkirede geçtiği belirtilecektir. Makalenin sonunda, tespit edilen şairlerin; mahlası, adı, mesleği ve ölüm tarihleri, tablo olarak gösterilecektir. Başka bir tabloda da hangi tezkirede kaç tane Selanikli şairin geçtiği sayısal olarak verilecektir.

A. Bir Kültür Merkezi Olarak Selanik

Selanik, verimli topraklarıyla, deniziyle, dağları, ırmaklarıyla ve tarıma elverişli iklimiyle Balkanların önemli kesişme noktalarından biridir. Hıristiyanlık tarihi açısından da kutsal sayılan şehir, bu özelliklerinden dolayı tarih boyunca pek çok devletin ilgi odağı olmuştur. "Makedonya kralı Kassandros tarafından, bir liman ve Makedonya'nın yeni başşehri haline getirilmek üzere, kurulmuş ve büyük İskender'in hemşiresi olan zevcesinin adı verilmiştir." (Gökbilgin, 1997: 337) Selanik, Makedonya krallığından sonra Roma imparatorluğunun hâkimiyetine girmiştir. Şehir, Roma imparatorları tarafından bina ve heykellerle süslenmiş, adeta bir sanat galerisi haline getirilmiştir. Slavlar tarafından da kutsal kabul edilen Selanik, tarihte pek çok defa Slavların taarruzuna maruz kalmıştır.

Türklerin Selanik ile münasebetleri çok eski dönemlere kadar uzanır. "Anadolu'dan İlk Türk nüfus nakli Osmanlılar döneminden önceye rastlamaktadır. Nitekim Karadeniz'in kuzeyinden gelen Uz, Peçenek, Kumanlar dışında, Bizanslılar tarafından Anadolu'dan Konya civarından Konyarlar, Selanik, Teselya ve civar bölgelere iskan edilmişlerdi." (Halaçoğlu, 2011: 9-14)

Selanik, Osmanlı zamanında I. Murad Hüdavendigâr ve Yıldırım Bayezid dönemlerinde olmak iki defa fethedilmiştir. Sonra da fetret döneminde Venediklere bırakılmış, II. Murad tarafından 1430'da tekrar Osmanlı topraklarına katılmış ve yaklaşık beş asır kadar Türk idaresinde kalmıştır. Selanik, "Osmanlı coğrafyacılarınca "İstanbul'un bir parçası", Yahudiler tarafından "şehirlerin anası" (Kiel, 2009: 352) olarak nitelendirilir. Şehir " yükselen bir tepenin yamacından deniz kıyısına uzanan bir alanda kurulmuştur. Şehrin etrafı surlarla çevrilidir. Tepede son derece muhkem bir kale bulunur." (Yapar, 2007: 289) Evliya Çelebi, *Seyahatnâmesi'*nde Selanik kalesi ile ilgili şunları söyler: "Bir kal'a-i vâsi'dir kim leb-i deryâda tûlu üç mîldir. Kara tarafında arzı iki mîl mesâfe-i baîdedir. Şimâl cânibine Hortâç Sultân dağları iç hisâra havâle-i ba'îdedir kim aslâ top ermez..." (Çelebi, 2001: 65)

Özellikle 15. yüzyıldan itibaren Anadolu'dan getirilen Türkmenlerin buraya yerleştirilmesi sonucunda Selanik'teki Türk nüfusu önemli ölçüde artmıştır. "Rumeli'de Yürüklerin en kesif bir hâlde buldukları yerin Selanik ve havalisi olduğu, hatta Anadolu Yürükleri beyi İstanbul'da oturduğu hâlde, Rumeli Yürükleri beylerinin, bilhassa evlâd-ı fatihan adını almalarından sonra, Selanik'te oturdukları bilinmektedir." (Gökbilgin, 1997: 345) Şehirde, Türklerin yanında bir hayli Yahudi ve Hıristiyan da bulunmaktaydı. Osmanlı devletinin İspanya'dan kovulan Yahudilere kapılarını açması sonucunda Selanik şehrine epey Yahudi yerleşmişti. "Sosyal yapı olarak Selanik adeta bir mozaik görünümündedir. Ortodoks Rumlar, Müslüman Türkler, Dönmeler, Sırplar, Bulgarlar, Gregoryen Ermeniler, Arnavutlar, Çingeneler gibi çok çeşitli dinî ve etnik yapıyı içinde barındıran Selanik daha çok Sefarad Yahudilerinin ikamet ettiği bir şehirdi." (Anastassiadou, 2001: 55) Farklı kültürlerin bir arada yaşamasıyla zengin bir kültür çeşitliliğine sahip olan şehir, bir liman kenti olması ve verimli topraklara sahip olması açısından da önem arz etmektedir.

Yahudilerin Osmanlı Devleti'nde yoğun olarak yaşadıkları en önemli iki kent İstanbul ve Selanik'tir. Selanik Yahudilerinin büyük bir bölümü ticaret ile uğraşır. Yahudi cemaati, kumaş ticareti özellikle, Selanik çukası ya da Selanik keçesi denilen keçenin imalatı ile meşgul olurdu. " XVII. asırda yeniçeri ocağı (80.000 yeniçeri) için lâzım olan Selanik çuhası buradan temin ediliyordu...Bu devirde Selanik ticareti İstanbul'dan fazla idi." (Gökbilgin, 1997: 344)

Selanik, İzmirli bir Yahudi olan Sabetay Sevi'nin 17. Yüzyılda öncülüğünü ettiği Sabetaycılık hareketiyle de adından çok söz ettirmiştir. Sabetaycılık, Yahudi nüfusun yoğunluğundan dolayı bu şehirde oldukça etkili olmuştur.

Selanik, aynı zamanda; Jön Türk hareketinin gelişmesine ev sahipliği yapması, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin merkezi olması, II. Abdülhamid'in tahttan indirildikten sonra sürgün olarak buraya gönderilmesi, yayıncılık tarihinde Türkçe, Rumca, İbranice, Bulgarca, Fransızca sayısız eserin basılması, Türkiye cumhuriyetinin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün doğduğu şehir olması gibi hadiselerin gerçekleştiği bir mekân olması itibariyle de önemlidir. Tarihi kaynaklarda, Osmanlı Devleti'nin İstanbul'dan sonra ikinci büyük şehri olan Selanik, 1912 yılında, Tahsin Paşa komutasındaki ordunun mukavemet göstermemesi neticesinde Yunanistan topraklarına dâhil olmuştur.

B. Şuara Tezkirelerine Göre Selanikli Şairler

Selanikli şairlerin geçtiği şuara tezkireleri için kullanılan kısaltmalar şöyledir:

Latîfî (L), Aşık Çelebi (AÇ), Kınalızâde Hasan Çelebi (KHÇ), Ahdî (A), Kühnü'l-Ahbâr, Rıza (RI), Mucib (M), Safayî (SFY), Sâlim (SLM), İsmail Belîğ (İB) Esrar Dede (ED), Fatîm (F), Kâfile-i Şu'arâ (KŞ), Mehmet Tevfik (MT), Tuhfe-i Nâilî (TN) Son Asır Türk Şairleri (SATŞ).

1. ÂKİF

Asıl adı Hasan Âkîf'tir. Selanikli Ali Ağa'nın oğludur. Tahsilini tamamladıktan sonra Evrenozâdelerden Abdurrahman Bey ve Selim Sırrı Paşa ve Serezli Yusuf Muhlis Paşa'nın kâtipliğini yaptı. Mevlevî tarikatına bağlı olan şair, bu özelliğinden dolayı Selanik Mevlevihânesi kabristanına defnedildi. Vefat tarihi 1243'tür.

(TN, SATŞ)

Meger incinmiş ol cânâne karşı bir gün âhımdan
Nedir bu çekdiğim ya Rab benim kendi günâhımdan

Perişân oldı dikkat eyleyince zülf-i cânâne
Meger kim şâne-veş bizârdır târ-ı nigâhımdan

O Kays deşt peymâ-yı şeb-i târîk hicrin kim
Sevâd-ı zülf-i Leylâ reng- âlûd dûd-ı siyâhımdan (G/85)

(Aydoğan, 2008: 232)

2. ÂŞİK (Müneccimbaşı Ahmed Dede)

Selanik'te doğmuştur. Mevlevî tarikatına intisap eden Münecimbaşı Ahmed Dede, o dönemde Selanik şeyhi Muhammed Dede Efendi'den tasavvuf dersi almış Müftî Abdullah Efendi'den de *Telhîs*'a kadar ilim tahsil etmiştir. Yirmi dört yaşına geldiğinde İstanbul'a gelip, Arzî Muhammed Dede'den ve sair Mevlevî büyüklerinden Mevlevîliğin inceliklerine dair dersler almıştır. 4. Mehmet döneminde saraya müneccimbaşı olarak tayin edilmiştir. On yıl kadar Es-Seyyid Fâzıl Halil Dede'nin hizmetinde bulunmuştur. Bu hizmetinden on sekiz sene sonra Kahire'ye hicret etmiş burada iki yıl kaldıktan sonra Mekke-i Mükerrreme'deki Mevlevihânedede on iki sene görev yapmıştır. 1113 tarihinde yetmiş yaşlarında Mekke'de vefat etmiştir. Tasavvufun yanında mantık, felsefe ve tıp alanında da eğitim görmüş olan şairin pek çok eseri vardır. En meşhur eseri *Câmi'ü'd-Düvel* adındaki tarih eseridir. Eser, *Müneccimbaşı Tarihi* olarak da bilinir.

Arapça, Farsça, Türkçe üç dilde şiir yazmaya muktedir olan şairin, şiir ve inşa alanında da başarılı olduğu ifade edilmektedir.

(ED, SLM, TN)

Bezm ehline sâki bugün âmâde mi geldün
Ya bî-kadeh ü bâde hemân sâde mi geldün (Genç, 2000:14)

Ey dil sakın o çeşm-i siyeh mest-i işvenin
Destinde hançer-i nigh-i bî-emânı var

Servin çemende kaddine hemserliğe senin
Ey nevnihâl-i bâğ-ı letâfet ne cânı var (Atsız, 1939: 5)

3. BAHÂYÎ

Selanikli Mehmed Çelebi'dir. Hâcezâde Abdü'l-aziz Efendi'nin oğludur. Selanik'in yetiştirdiği nadide şahsiyetlerden biridir. Güzel söz söyleme konusunda döneminde takdir gören, kabiliyetli bir şairdir.

(M)

4. BAŞÎ

Merhum Ganizâde Nâdirî Efendi'nin yanında bulunmuştur. Aynı zamanda onun kâtipliğini yapmıştır. İrfan sahibi bir şairdir. 1038'de İstanbul'da vefat etmiştir.

(M, TN)

Kalbimde olan derd ü meşakkat yenilendi
Sînemde olan âteş-i firkat yenilendi

Destâr-ı perîşânı n'ola yerlere çalsam
Başımda olan sâl-i melâmet yenilendi (Altun, 1997: 24)

5. BÂKÎ-İ SELÂNİKÎ

Selanikli Bâkî, gençlik dönemlerinde yüzünün ve huyunun güzelliği ile meşhur idi. Dostlarının yanında, dönemin ileri gelenleri ve şairleri arasında şahsiyeti ve şiirleri ile bir hayli takdir görürdü. Dost meclislerini Farsça ve Arapça ile yaptığı ince nüktelerle süsledi. Türkçe şiirlerinin yanında, Arapça ve Farsça şiir yazma konusunda da mahir idi.

(AÇ, A, TN)

6. BEHÇET

Mehmet Behçet Bey, merhum Ali Nâmık Paşa'nın oğludur. 1251 senesinde babası ile birlikte İstanbul'a gelmiştir. Üç dört ay mekteb-i harbiyeye devam etmiştir. Arapça ve Farsçayı çok iyi bildiği için önemli dairelerde kâtiplik yapmıştır. 1254 senesinde hâcelik sınıfına dâhil olmuştur. Behçet, şiirlerinden daha çok nesir sahasındaki başarısıyla şöhret bulmuştur. (Akün, 1965: 277-336)

(F, TN)

Fikr eyledikçe gonce-i envâr-ı la'lini
Dil-haste-i hazân-ı elem tâze cân bulur

Cânâ gül-i hayâl-i terinden izârının
Kâm-ı derûn nûkhet-i bâğ-ı cinân bulur

Erbâb-ı zevki tâlib-i feyz-i müşâhede
Bulsa cihân-ı şevkde bî-nâm u şân bulur

Bir şu'ledir ki rûyu degil kâbil-i hicâb

Pervâne-i şühûd-ı nigârî ayân bulur

Bulsam da Behçetâ iderem gayb kendimi
Ben bulmadımsa bende o şûhu cihân bulur (Çiftçi, 1996: 72-73)

7. DÂNİŞ

1249 senesinde dünyaya gelen Hasan Dâniş Bey, Selanikli Ferîk Saîd Mûsâ Hulûsi Pâşâ'nın oğludur. Hayatının ilk yarısında ilim tahsilinde bulunan şair, 1262'de Tophane-i Âmire'de talebe sınıfına dâhil olmuştur. Nahif yaratılışlı olduğu içi mesleğinden ayrılmıştır.

Mudanya kaymakamlığı yapan Dâniş, 1293 senesinde Mudanya'da vefat etmiştir. Hind ulema ve şeyhlerinden Sıbgatullah Nuri Efendi'den feyz almıştır. İlim ve hüner bahçesinin güzel tabiatlı bir ferdi olarak değerlendirilir.

(F, TN, SATŞ)

ŞARKI

Dûş-ı istiğnâda kimseye yâr olmadım
Gonce-i maksûda dâmen-gîr olup bâr olmadım
Vasla yâr oldı müsâ'id ben talebkâr olmadım
Baht yâr olduysa da ben bahtıma yâr olmadım (İnal, 1999: 396)

GAZEL

Bülbül ağlar gül olur handekeşâ-yı gülşen
Nice muhrik geliyor gûşa sadâ-yı gülşen

Var ol ey servi-i ser-efrâz senin sâyende
İtsin üftâdelerin zevk u safâ-yı gülşen

Yine ol gonce-i nev-restede ısrâr bize
Remz ider nükte ile bâd-ı sabâ-yı gülşen

Çün bahâriyyeden ol mihr-i zahım itdi tahûr
Lerze-tâk oldu kıyâmet gibi cây-ı gülşen

Sana bir hâr kadar bâr degildir Dâniş
Ey nihâl-i gülüm itsin ko safâ-yı gülşen (Çiftçi, 1996: 131)

8. EMİN

Döneminde Nazirîzâde olarak tanınmıştır. Asıl adı Mehmet'tir. Sarayda değişik hizmetlerde bulunduktan sonra kapıcıbaşı oldu. Yazdığı bir rubainin beğenilmesi sonucunda Kıbrıs'ta defterdarlık payesiyle ödüllendirildi. Arapça ve Farsçası mükemmel olan Emîn, tarih düşürme konusunda da mahir idi.

(SFY, SLM)

9. ENİS

Bir müddet Selanik'te kâtiplik, Prizren'de Mektubî muavinlik yapmış daha sonra yine vilayet başkâtipliği vazifesiyle Selanik'e geri dönmüştür. Şiir ve inşa alanında oldukça başarılı olan şair, aynı zamanda dönemin ileri gelenleri arasında ahlakiyla da şöhret bulmuştur.

(KŞ)

10. ES'AD

Dönemin müderrislerinden olan Es'ad, döneminde 'Şeyh-zâde' lakabıyla da anılırdı. Şair, mürettep divan sahibidir. 1029 senesinde İstanbul'da vefat etmiştir.

(M)

Mâdâm gamze-i mest-i kadeh-nûş-ı fitnedir
Müjgân-ı çeşm-i yâr hem-âgûş-ı fitnedir

Hûn-ı niğâh-ı dilbere kan itdüren müdâm
Hep keyf-i câm-ı bâde-i pür-cûş-ı fitnedir

Mümkün mi Es'ad olmaya âteş-zen-i salâh
Çarh-ı sitem-fürüş şerer-pûş-ı fitnedir (Altun, 1997: 20)

11. ES'AD (Mehmed Es'ad Dede)

Selanikli Recep Efendi'nin oğludur. 16 yaşında Selanik'te muhasebe kalemine devam etti. 1280 senesinde İstanbul'a geldi. Meşhur Şevket Efendi'den ve Gelibolulu Adil Efendi'den ders aldı. Yenikapı Mevlevihânesi Şeyhi Osman Salahaddîn Dede Efendi'ye intisap etti. Pek çok defa Hicaz'a, iki defa Hazret-i Mevlana'yı ziyaret için Konya'ya, Halilü'r-Rahman dergâhını görmek için deUrfa'ya gitti. Vefatından iki sene önce Kasımpaşa Mevlevihânesi'nin mesnevihanlığına tayin edildi. Daima güler yüzlü görünür, sokakta gördüğü herkese selam verir, herkesin hatırını sorar, insanların dertleriyle ilgilenirdi. Elinde avucunda ne varsa ihtiyaç sahiplerine dağıtacak kadar cömert idi. Çok sayıda eseri vardır. Eserlerinden bazılarının bir yangında yandığı rivayetler arasındadır.

13 Şaban 1329'da vefat etti. Kasımpaşa Mevlevihânesi haziresine defnedildi.

(TN, SATŞ)

Dil-i ârif olunca gevher-i aşk ile mâl-a-mâl
Hemîşe bûd u nâbûdı cihândan hem kabûl etmez

Olan mesned-nişîn-i çârşû-yı âlem-i vahdet
Verilse ser-te-ser mülk-i Süleymân kabûl etmez

Görenler vech-i pâk-i yâri Es'ad dünyâda
Hezârân hûrî ve gilmân verilse kabûl etmez (İnal, 1999: 497)

12. HÂMÎ

Vezirlerin divan kâtipliğini yapan Hâmî Efendi, Selanik'te dünyaya gelmiştir. 1258 senesinde vefat etmiştir. Hâmî'nin şiiirlerinden onun Nakşibendî tarikatı mensubu olduğu anlaşılır. Şairin güzel Farsça şiiirleri vardır.

(F, TN, SATŞ)

Sevdiğimde hüsn ü ân olsun direm meşreb bu ya
Nev-resîde nev-cüvân olsun direm meşreb bu ya

Pertev-i mihr-i ruhu düşdükçe zerrât-ı dile
Ebr-i zülfü sâyebân olsun direm meşreb bu ya

Yağmalansın kâle-i ümmîd-i sük-ı mâsivâ
Sûd-ı âmâlim ziyân olsun direm meşreb bu ya

Kec-revişle Hâmiyâ şebdîz-i kilik-i zâika
Esb-i tab'im hem-inân olsun direm meşreb bu ya
(Çiftçi, 1996: 99)

13. İLMÎ (Derviş İlmî)

Mevlevî tarikatına mensup bir dervîştir. Kendine zarar veren ehl-i keyf zümresindedir. Şiir alanında yeni söyleyişler bulmada mahir biridir.

(SLM, ED, TN)

Tecerrüd mâ-sivâdan kalbi tathîr eyler ey 'İlmî
Mücerred ol mücerred Hakk'ı bulmak isterisen sen
(İnce, 2005: 516)

14. MA'NEVÎ (Dervîş Ma'nevî)

Hüsn-i hatta üstat olan Ma'nevî, Kur'ân-ı Kerim kâtipliği yaparak geçimini sağladı. Mesnevî'nin inceliklerine vakıf ve Mevlevîlik tarikatının hakikatlerine nâil olması dolayısıyla Ma'nevî mahlasını kullanmıştır. 980 yılı civarında Selanik'te vefat etmiştir.

(KHÇ, AÇ, ED, TN)

Devr ider Ka'be-i kûyunda senün leyl ü nehâr
Raks ider Şemsî külâhıyla kamer mevlevîvâr (Eyduvan, 2009: 300)

15. MEŞHÛRÎ

Ahmed Meşhûrî Efendi, bazı voyvodaların kâtipliğini yapmıştır. Resmi işlerden ayrıldıktan sonra bir süre işsiz dolaştı. Kendi çiftçiliğinde çiftlik işleriyle meşgul oldu. Selanik'te bazı çelebilere Farsça dersleri vererek geçimini sağlamaya çalışan Meşhurî, Selanik'in tanınmış şairlerinden biridir.

(F, TN, SATŞ)

Sözlerin çâşnî-i kandi verir Meşhûrî
Kilk-i müşkîn-rakamın nây-ı şekerden mi aceb (G14/5)
(Aydemir, Çeltik, 2009: 130)
Râh-ı sitiğnâyı tut devlet-i dünyâ için
Ne felek-i dûna ne baht-ı bedede minnet et
(Aydemir, Çeltik, 2009: 133)

16. MU'ÎN

Asıl adı Mehmet'tir. Gençliğinde tahsil için İstanbul'a gelmiştir. Çevresinde Mehmet Çelebi olarak tanınmıştır. Çeşitli kazalarda kadılık yapmıştır. İstanbul'da beylerbeyi olarak görev yapmıştır. Çevresinde sevilen ve şiir alanında takdir gören bir şairdir. 1053 senesinde vefat etmiştir.

(RI, İB, M, SFY, TN)

Hatun tahrîrini keş-i rumûz-ı tâzedir dirler
Kitâb-ı hüsne târ-ı kâkülün şîrâzedir dirler
N'ola erbâb-ı dil bir dem düşürmezse dehânından
Muîn'in şî'rîne şîrîn-zebân-ı tâzedir dirler (Altun, 1997: 58)

17. NAZÎRÎ

Asıl adı Mehmed olan Nazîrî, Rumeli'de kadıları zümresindedir. 1085 senesinde vefat etmiştir.

(İB, TN)

Ruhsâr-ı yâri tâze gülîstân sanur gören
Uşşâk-ı zârı bülbül-i nâlân sanur gören
Câm-ı sipihre tâb-ı ruhu oldu mün'akis
Nûr-ı cemâli mihr-i dîrahşân sanur gören (Abdülkadiroğlu, 1985: 606)

18. NECÂHÎ

Kâtiplik vazifesinde bulunan Necâhî, kadılık da yapmıştır. Şiirlerinden bazıları döneminde kabul görmüştür. Çok okuyan ve çok yazan bir şairdir. Bazı sözleri dost meclislerinde anılacak kadar güzeldir.

(KHÇ, AÇ, ED)

Genc-i ışk ile dil-i vîrânunu mesrûr tut
Zâhirün vîrâne olsun bâtınun ma'mûr tut (Kılıç, 2010: 861)

Bûse vir gel dile cân almaga meşgûl olıcak
Ki diyet lâzım olur kâtile maktûl olıcak

Hak budur saltanat-ı dehre tahassür çekmez
Bir senün gibi efendiye kişi kul olıcak (Kılıç, 2010: 861)

19. NECÂTÎ

Döneminde itibarlı kişilerin sohbetlerinde bulunan Necâtî'nin mesleği, mukataa kâtipliğidir.

(KHÇ, AÇ)

20. NÛRÎ

Osman Nuri Efendi, Cevahirci lakabı ile tanınan Derviş Ali Ağa adındaki ümmi bir kişinin oğludur. Dedesi Selanikli Mustafa Ağa'dır. Nûri Efendi tapu kâtipliği yapmıştır. Bir müddet Hersekli Arif Hikmet Bey'in meclisine devam etti. Hersekli'nin; Nûrî'nin tuhaf şiirlerini okuyup okuyup tebessüm ettiği rivayet edilir. Şairin bir hayli şiiri vardır.

(SATŞ)

Gül ü sünbül, benefşe bahse girmez reng ü büyüandan
Gülistân içre varsa cümle-i ezhâr hayretde

Değildir münhasır uşşâka mir'ât-ı tecellide
Kalır seyreylese aks-i cemâlin yâr hayretde (İnal, 2000: 1688)

21. RÜŞDÛ¹

Celîl Rüşdü Efendi, Selanikli'dir. Ailesine dair herhangi bilgi bulunmamaktadır. İlim tahsili için Selanik'ten İstanbul'a gelen Rüşdü, kendisine Mahmud Paşa Camii civarında bir mektupçu dükkânı açmıştır. 1264 tarihinde dünyaya veda etmiştir. Merhumun bir hayli şiiri vardır.

(F,TN)

22. SEM'Î

Yağlıkçı-zâde Mehmed Efendi'nin talebesidir. Selanik'te kadılık yaptığı sırada vefat etmiştir. (İsen,1988:454)

(İB)

Çıkup bir şeyh-i nûrânî gibi kürsî-i eflâke
Nücûma her gice Nûr âyetin tefsîr ider meh-tâb
(Abdülkadiroğlu, 1985: 211)

23. SUN'Î

¹ Şairin adı Tuhfe-i Nâilî'de Halîl olarak geçmektedir.

Sun'î Çelebi, Kanuni dönemi şairlerindendir.² Tımar erbabındandır. Genç yaşta şiire başlamıştır. Şiirleri çok iddialı değildir.

(KHÇ, L, TN,)

Kapuna halka-i zer olmagla ey mâh-likâ
Meh-i nev eyledi zülfün gibi kaddini dü-tâ (Eyduvan, 2009: 9)

24. ŞÂİRÎ

Dönemine Selanikli Memi olarak tanınırdı. İstanbul kazasından emekli olan Hasan Çelebi'den ders almıştır. Herhangi bir görev alamadan vefat etmiştir. Şiirleri ve sözleri gönüllere ferahlık verirdi.

(AÇ, TN)

Yoluna cânım fedâ olsun didüm ol kâfirün
Didi lafı hoş gelür bana cihânda Şâ'ir'ün (Kılıç, 2010: 1407)

25. ŞERİF

Abdurrahîm Şerîf Efendi, Selanik Nakibü'l-Eşrâf kaymakamı Mehmed Efendi'nin oğludur. Bir müddet Selanik müftülüğü yaptıktan sonra 1246 senesinde Belgrad kadısı, 1250 senesinde de Üsküdar kadısı olmuştur. Zarif bir zat olan Şerîf Efendi'nin şiirleri de latiftir. 1260 senesinde İstanbul'da vefat etmiştir.

(F)

TARİH

Menba-ı lütf u atâ efdâl-ı sımf-ı füzela
Fahr-ı eşrâf-ı sudûr yani ki Eşref Molla

Hüsn ü takrîrini görseydi Celâl baş kesüp
Lâl olurdu bilip aczin diyemezdi hiç lâ

Akl-ı kül olur idi zâtına teşbihe sezâ
Cism u sûretten eger olmasa âri ferdâ

Vasfı kâbil degil ol bahr-ı kemâlâtin çün
Eyleyüp tayy-ı makâl gayri Şerîf eyle duâ

Söyle bu mısra-ı berceste ile tam târîh
Oldu revnak Rûmeli sadrına Es'ad Molla (Çiftçi, 1996: 241)

26. TAB'İ

Sipahi zümresinden Selanikli Mehmet Ağa'dır. 1077 senesinde vefat etmiştir.

(İB,SLM,TN)

Dil-i sûzâna hayâl-i hat-ı dilber düşdi
Güyyâ micmer-i pür-âteşe ahker düşdi

Çeşm-i pür-nemde karâr eyledi aks-i ruh-ı yâr
Âb-ı sâfiye meger pertev-i hâver düşdi (Abdülkadiroğlu, 1985: 290)

27. TAYYİB

Tayyib Bey, İmâm-ı Şehriyârî Selanikli Abdulkerîm Efendi merhumun oğludur.

(F,TN)

TÂRİH

Hudâ zât-ı hümâyûnu cihân durdukça bi'l-iclâl
İde fevz u zaferle tâ ebed zîb u serîr-ebrâ

Bu defa dâiyânından nakîb Es'ad Efendiyi
Götürdü sadr-ı Rûm'a zâten ol şâh-ı kerem-fermâ

Kemâl-i şevkile târîh-i tâmin söyledi Tayyîb
Nakîb Es'ad Efendi sadr-ı Rûm'u kıldı hakka câ (Çiftçi, 1996: 275)

28. YÜMNÎ

Adı Mehmed'dir. Selanik'te doğmuştur. İstanbul'da tahsil görüp kadı olmuş ve Rumeli'ndeki bazı kasabalara atanmıştır. 1083 senesinde vefat etmiştir.

(İB, SFY, TN)

Oldı sahn-ı bâg-ı âlem dil-güşâ nev-rûzdur
Âlem et elden koma câm-ı safâ nev-rûzdur

El irişip geh izâr u geh hatt-ı müşğînine
Bir olurdu âşika subh u mesâ nev-rûzdur

Devlet el vermez diyenler dest-bûsı eymez niyâz
Lutf edersen eyle gel bir merhabâ nev-rûzdur (Çapan, 2005: 736)

Sonuç

Şuara tezkirelerinde Selanik doğumlu yirmi sekiz şair tespit edilmiştir. Taradığımız kaynaklarda, bu şairlerden dördünün, isimleri ile ilgili herhangi bir bilgi verilmemiş sadece mahlasları kaydedilmiştir. İsimlerine bakıldığında ise en fazla kullanılan üç isim Mehmed (dokuz adet), Ahmed (üç adet) ve Hasan'dır (iki adet).

Şairlerin icra ettikleri meslekler ile ilgili elde edilen sonuca göre; sekiz tanesi kâtip, altısı kadı, ikisi mutasavvıf, ikisi hattat, biri müneccimbaşı, ikisi müderris, biri sipahi, biri kaymakam, biri defterdar biri de tımar erbabındandır. Dört şairin mesleği ile ilgili bir bilgiye ulaşamamıştır. Bu sonuçlara göre; Selanik'ten yetişen şairlerin büyük çoğunluğunun medrese tahsili gördüğü ve meslek olarak da ağırlıklı olarak kâtiplik ve kadılık mesleğini tercih ettiği tespit edilmiştir. Ayrıca, defterdarlık, kapıcıbaşılık, kaymakamlık, müderrislik gibi devletin önemli kademelerinde ciddi vazifelere gelen şair sayısı da oldukça fazladır.

İncelediğimiz şairlere mensup oldukları tarikatlar açısından bakıldığında, altı şairin Mevlevî, iki şairin de Nakşibendi tarikatına bağlı olduğu görülmüştür. Osmanlı Devleti döneminde, Yunanistan'ın kuzeyinde inşa edilmiş bir mevlevihâneye sahip olduğu bilinen Selanik, özellikle Mevlevîlik tarikatının tarihçesi için önemli bir şehirdir. Çalışmamızın sonuçları da bunu doğrulamaktadır. Pek çok şeyh, mesnevihan, mutasavvıf ve şairin yetiştiği Selanik Mevlevihânesi, maalesef yıkılmış, muhafaza edilmediğinden günümüze kadar gelememiştir.

Selanikli divan şairlerinin yüzyıllara göre dağılımına gelince; şair sayısının en az kayıtlı olduğu tezkireler 16. ve 17. yüzyıl tezkireleridir. Bu sayı 18. yüzyılda biraz daha artmıştır. En fazla şair sayısı 19. ve 20. yüzyıl tezkirelerinde tespit edilmiştir. *Tuhfe-i Nâîli* yirmi üç şairle ilk sırada yer almaktadır. Bunu, altışar şairle İbnü'l-Emin Mahmut Kemal İnal'ın *Son Asır Türk Şairleri* ve Fatin'in *Hâtimetü'l-Eş'âr'ı*, beş şairle Bursalı İsmail Belig'in *Nuhbetü'l-Âsâr Li-Zeyli Zübdeti'l-Eş'âr'ı* izler.

Hristiyan, Yahudi ve Müslüman dünyası için tarihi değer taşıyan Selanik, stratejik konumuyla, Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinden itibaren bütün padişahların ilgi alanına girmiş, son derece önemli bir şehirdir. Çalışmamızın sonucuna göre, Klasik Türk edebiyatının

Selanik'te 17. yüzyıldan sonra hareketlendiği gözlenmiştir. Daha sonraki dönemlerde -özellikle 18.19.ve 20.yüzyılda- ise şehir her yönüyle tam bir kültür ve sanat şehri olmuş, Osmanlı Devleti'nin önde gelen ilim ve sanat merkezlerinden biri olarak son döneme kadar tarihte iz bırakan devlet adamları, mutasavvıf ve sanatçılar yetiştirmiştir. Selanik, yetiştirdiği divan şairleri açısından, özellikle divan şiirinin son döneminin değerlendirilmesi ile ilgili çalışmalarda göz ardı edilmemesi gereken önemli bir edebi mahfildir.

Tablo 1: Şuara Tezkirelerine Göre Selanikli Şairler

	Mahlası	Şairin Adı	Mesleği	Ölüm Tarihi
1	Âşık	Ahmed b.Lütfullah	Müneccimbaşı	1113
2	Âkif	Hasan Âkif	Kâtip	1243
3	Bahâyî	Mehmed Çelebi	-	-
4	Bahşî	Mehmed Bahşî Efendi	Kâtip	1038
5	Bâkî	Bâkî-i Selâniki	-	-
6	Behçet	Mehmed Behçet	Kâtip, Hâce	
7	Dâniş	Hasan Dâniş Bey	Mektubi Muavvin, Kaymakam	1293
8	Emîn	Nazîrîzâde Mehmed	Defterdâr	-
9	Enis	Enis	Kâtip	
10	Es'ad	Es'ad Efendi	Müderis	1029
11	Es'ad	Mehmed Es'ad Dede	Mutasavvıf, Mesnevihan	1329
12	Hâmî	Hâmî Efendi	Kâtip	1258
13	İlmî	Derviş İlmî	Mutasavvıf	-
14	Ma'nevî	Derviş Ma'nevî	Hattat/Mutasavvıf	980
15	Meşhûrî	Ahmed Meşhûrî Efendi	Kâtip	1268
16	Mu'in	Mehmed Efendi	Kadı	1053
17	Nazîrî	Mehmed Efendi	Kadı	1085
18	Necâhî	-	Kadı	-
19	Necâtî	-	Kâtip	-
20	Nûrî	Osman Nûrî Efendi	Kâtip	-
21	Rüşdü	Celîl Rüşdü Efendi	Kâtip	1264
22	Sem'î	-	Kadı	-
23	Sun'î	-	Erbâb-ı Timâr	-
24	Şâ'irî	Memî	-	
25	Şerîf	Abdurrahîm Şerîf Efendi	Kadı	1260
26	Tayyib	Tayyib Bey	-	-

27	Tab'î	Mehmet Ağa	Sipahi	1077
28	Yümnî	Mehmed Efendi	Kadı	1083

Tablo 2: Şuara Tezkirelerine Göre Şairlerin Sayısal Dağılımı

Tezkire	Şair Sayısı
Tuhfe-i Nâili	23
Fatin	6
S.A.T.Ş	6
İsmâil Belig	5
Mucîb	4
Sâlim	4
Esrar Dede	4
Aşık Çelebi	3
Hasan Çelebi	3
Safâyî	3
Ahdi	1
Kâfile-i Şu'arâ	1
Rızâ	1
Latîfî	1
Kühü'l-Ahbâr	1
Mehmed Tevfik	1

KAYNAKÇA

- ABDÜLKADİROĞLU, Abdülkerim (1985). *İsmail Belig Nuhbetü'l-Âsâr Li- Zeyl-i Zübdetü'l Eş'âr*, Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.
- AKÜN Ömer Faruk (1965). "Şinasi'nin Fatin Tezkeresi Baskısındaki Yeni Biyografik Bilgiler", *Türkiyat Mecmuası*, C.14, İstanbul.
- ALTUN, Kudret (1997). *Tezkire-i Mucib, İnceleme-Tenkidli Metin-Dizin-Sözlük*, Ankara: AKM Yayınları.
- ANASTASSIADOU, Meropi (2001). *Tanzimat Çağında Bir Osmanlı Şehri: Selanik*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- ATSIZ, Nihal (1939). *Müneccim-başı Şeyh Ahmed Efendi, Hayatı ve Eserleri*, İstanbul: Türkiye Yayınevi.
- AYDEMİR, Yaşar-ÇELTİK, Halil (2009). *Meşhurî Divânı*, Ankara. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-213634/h/metin.pdf> (ET 03.02.13)
- AYDOĞAN, Şirin (2008). *Selanikli Akif Efendi'nin Hayatı, Edebî Kişiliği, Divanı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- CANIM, Rıdvan (2000). *Latîfî, Tezkiretü'ş-şu'arâ ve Tabsretü'n-nuzamâ (İnceleme-Metin)*, Ankara: AKM Yayınları.
- ÇAPAN, Pervin (2005). *Mustafa Safâyî Efendi, Tezkire-i Safâyî (Nuhbetü'l-Asâr min Fevâ'idü'l-Eş'âr) İnceleme-Metin- İndeks*, Ankara: AKM Yayınları.
- ÇELEBİ, Evliya (2001). *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, (Haz: Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, Robert Dankoff), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, C.8.
- ÇİFTÇİ, Ömer (1996). *Hâtimetü'l-Eş'âr (Fatin Tezkiresi)* <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-219117/h/metin.pdf> (ET 03.02.2013) Ankara.

- ÇELTİK, Halil (2009). "Rumeli Şairlerinin Klasik Türk Şiirine Katkıları", *I. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Kongresi: Balkanlar ve Türkler (6-8 Kasım 2007)*, Priştine, Kosova; *Hikmet İlmî Araştırma Dergisi*, ADEKSAM Yayını, Gostivar-Makedonya, (Mayıs 2009/1), Yıl 7, Sayı 13.
- EYDURAN, Aysun (2009). Kınalızâde Hasan Çelebi, Tezkiretü'ş-Şu'arâ <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-219123/h/tsmetinb.pdf>, (ET 03.02.13)
- GENÇ, İlhan (2000). *Esrar Dede, Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevlevîyye*, Ankara: AKM Yayınları.
- GÖKBİLGİN, M.Tayyib (1997). "Selanik", *İslam Ansiklopedisi*, Eskişehir: MEB Yayınları, C.10.
- HALAÇOĞLU, Yusuf (2011). "Rumeli'ye İskân ve Yörükler", *MÜBADELE Şen Gittik & Yaslı Döndük, 4. Ulusal Mübadele ve Balkan Türk Kültürü Araştırmaları Kongresi Bildiriler Kitabı (04-05 Aralık 2010)*, Samsun.
- İNAL, İbnü'l-Emin Mahmud Kemal (1999). *Son Asır Türk Şairleri*, C.1. Haz: Müjgan Cunbur, Ankara.
- İNAL, İbnü'l-Emin Mahmud Kemal (2000). *Son Asır Türk Şairleri*, C.3. Hidayet Özcan, Ankara.
- İNALCIK, Halil (2010). *Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları (1302-1481)*, İstanbul: İSAM Yayınları.
- İNCE, Adnan (2005). *Tezkiretü'ş-Şu'ara Salim Efendi*, Ankara: AKM Yayınları.
- İSEN, Mustafa (1994). *Kühü'l-Ahbar'ın Tezkire Kısmı*, Ankara: AKM Yayınları.
- İSEN, Mustafa (1997). *Ötelerden Bir Ses, Divan Edebiyatı ve Balkanlarda Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- İSEN, Mustafa (1998). *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, KBY.
- KIEL, Machiel (2009). "Selanik", *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, C. 36.
- KILIÇ, Filiz (2010). *Âşık Çelebi Meşâirü'ş-Şuarâ*, İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları.
- KÖPRÜLÜ, M. Fuat (1988). "Türkler (Türk Dili-Edebiyat)", *İslam Ansiklopedisi*, C. XII/2.
- TEVFİK, Mehmet (1290). *Kafî-i Şu'arâ*, İstanbul.
- TUMAN, Mehmet Nâil (2001). *Tuhfe-i Nâilî*, Haz. Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçı, Ankara: Bizim Büro Yayınları.
- YAPAR, Berrin (2007). *Yunanistan'daki Türk Eserlerinde Kitabeler, Dedağaç, Dimetoka, İskeçe, Gümülcine, Selanik, Kavala, Yenice-Karasu*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.